

O autorici:
Iva Maričić, dipl. kateh.
Obrtnička škola za osobne usluge, Zagreb

Kršćanstvo, islam i milosrđe¹

U katoličkom konfesionalnom vjeronauku redovito se susrećemo s temom islama u osnovnoj i srednjoj školi. To je za nas vjeroučitelje samo jedna od mnogih tema koju s više ili manje pažnje, entuzijazma i znanja predajemo iz godine u godinu. Baš kao i svaku drugu temu. Ipak, današnji kontekst govora o islamu pred nas stavlja nešto veće izazove: mi smo oni koji pripremamo naše društvo, naše vjeroučenike na susret s drugima i drugačijima, pa tako i s muslimanima. Ti će se susreti događati prije ili kasnije u njihovim životima, a mi smo danas odgovorni za njihovu kvalitetu u budućnosti. Ovogodišnja pak tema milosrđa može biti prekrasno polazište za dublje promišljanje dijaloga kršćanstva i islama, i teoretski i praktično. Nadam se da će vas moji sugovornici na to i potaknuti.

S teorijske strane o islamu govori Tomislav Kovač, docent na Katedri fundamentalne teologije Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, gdje predaje *Znanost o religijama* i *Kršćansku objavu* te izborne predmete *Misiologija*, *Međureligijski dijalog* i *Uvod u islam*. Područja njegova zanimanja i znanstvenog istraživanja su međureligijski, osobito kršćansko-muslimanski dijalog, teologija religijâ, teologija objave, misiologija te odnos vjere i kulture.

Na koji način svakodnevno živi i surađuje s muslimanima govori o. Tvrtko Barun. On je isusovac, svećenik i ravnatelj Isusovačke službe za izbjeglice jugoistočne Europe, čije je poslanje pratiti, služiti i zagovarati izbjeglice i druge prisilno raseljene osobe, uključujući pomoć tražiteljima azila u centrima za tražitelje azila i prihvatnim centrima i pomoć azilantima u procesu integracije u društvo. Konkretno to u Hrvatskoj znači pomaganje tražiteljima azila u Prihvatilištima za tražitelje azila, strancima u Prihvatnom centru za strance te azilantima u procesu njihove integracije u hrvatsko društvo.

• **Profesore Kovač, odakle potječe Vaše zanimanje za proučavanjem islama i što Vas danas iznova motivira za promišljanje i proučavanje ove teme?**

Doc. dr. sc. Kovač: Od početka svog teološkog studija zanimalo me odnos kršćanstva i drugih religija. Kada sam 2002. godine dobio priliku nastaviti dvogodišnju poslijediplomsku specijalizaciju na Teološkom fakultetu Sveučilišta u Fribourgu u Švicarskoj, na kojemu postoji i odsjek za religijske znanosti, opredijelio sam se za proučavanje islama zbog aktualnosti teme zapadnoj Europi (gdje živi sve više muslimana) i u današnjem svijetu općenito. Upoznavanjem islama otkrio sam ne samo jednu religiju, o kojoj sam do tada vrlo malo znao, nego i jedan drugačiji način razmišljanja i življenja vjere koji u sebi nosi puno ljepote i vrijednosti. Postao sam također svjesniji duge i često napete povijesti koju su međusobno dijelili kršćanski i islamski svijet. Zaprepastila me količina neznanja i predrasuda, pa i mržnje koju su kršćani i muslimani iskazivali jedni prema drugima. S druge strane, oduševila me otvorenost i znanstvena erudicija velikih kršćanskih orijentalista i islamologa 20. stoljeća koji su toliko doprinijeli upoznavanju različitih aspekata islamske religije, kulture i civilizacije, i koji su do tada uglavnom bili nepoznati ne samo Zapadnjacima, nego i samim muslimanima. Islamska tematika me i danas zanima jer smo s islamom svakodnevno suočeni

¹ Fotografije: Mirjana Spajić Buturac.

preko medija, kao i kroz mnogo društvenih, političkih i kulturalnih izazova koje islam u cjelini postavlja pred zapadni svijet. Dijalog i suživot s pripadnicima muslimanske vjere čini također važnu dimenziju svih napora koje Katolička Crkva već nekoliko desetljeća ulaže na području međureligijskog dijaloga.

● **Oče Barune, predstavite nam ukratko Isusovačku službu za izbjeglice čiji ste ravnatelj.**

o. Barun: Isusovačku službu za izbjeglice (Jesuit Refugee Service - JRS) osnovao je 1980. godine tadašnji isusovački general p. Arrupe kao odgovor na izbjegličku krizu u Vijetnamu. Danas JRS djeluje u pedesetak zemalja svijeta. U Hrvatskoj formalno djelujemo kao neprofitna udruga. Imamo sporazumnu suradnju s Ministarstvom unutarnjih poslova RH o djelovanju unutar Prihvatilišta za tražitelje azila. Naše poslanje je pratiti, služiti i zagovarati izbjeglice i druge prisilno raseljene osobe. Konkretno: trudimo se podići kvalitetu života tražitelja azila i osobama koje dobiju azil osigurati što kvalitetniju i bržu integraciju u društvo.

● **U svom radu s izbjeglicama često dolazite u kontakt s muslimanima. Je li se što promijenilo u vašem odnosu prema islamu i muslimanima otkako radite ovaj posao i što ste novo o njima naučili?**

o. Barun: Kada govorimo o tražiteljima azila u Hrvatskoj, kao i o izbjeglicama koje su prošle kroz Hrvatsku, govorimo o više od 650 000 ljudi. Velika većina njih jesu muslimani po vjeri ili barem dolaze iz država muslimanske kulture. No moram također naglasiti kako se to u izbjegličkoj krizi izvana nije moglo značajnije primijetiti jer su ljudi u prolasku Hrvatskom bili usmjereni na tranzit i zadovoljenje svojih primarnih životnih potreba u kojima smo im pomagali (higijena, hrana, zdravlje). Bilo je situacija kada bi netko od njih usred tog kaosa pod sebe prostro bilo što i molio, klanjao. Bilo je to lijepo vidjeti – osobe koje usred nereda traže mir i susret s Bogom.

Što se tiče tražitelja azila ili stranaca u Prihvatnom centru za strance, svakodnevno nastojimo te osobe, kada nas traže, povezati s islamskom zajednicom u Hrvatskoj kako bi kvalitetnije mogle živjeti svoju vjeru (na primjer u vrijeme Ramazana, kada organiziramo zajedničko blagovanje – to činimo u skladu s njihovim vjerskim običajima; hranu pripremamo na poseban način i čekamo dok zađe sunce). Ove smo godine uoči Svjetskog dana izbjeglica u Prihvatnom centru za strance organizirali sportski turnir i roštilj. Prije samog blagovanja većina tih ljudi je otišla na zajedničku molitvu u jednu prostoriju. Želio sam biti prisutan dok klanjaju, a oni su moju molbu prihvatili. Za mene je to bio poseban doživljaj.

Vjerujem da općenito prosuđujemo muslimane, a o njima malo znamo. Nismo svjesni da, kao i kod kršćana, i kod muslimana ima toliko razlika u življenju njihove vjere, u vjerskim običajima, razumijevanju Kurana. Čak ima i teoloških razlika. Isto je tako relativan i broj muslimana koji prakticiraju svoju vjeru – jednako kao i kod nas kršćana (jer dobro znamo da je mali broj onih koji se nazivaju kršćanima, a u Hrvatskoj prakticiraju svoju vjeru). Evo jednog primjera kako je to ista situacija i kod muslimana. Nedavno smo za tražiteljice azila organizirali odlazak na Sljeme na jedno druženje. S nama je bilo sedamnaest žena. Samo jedna od njih se u određenom trenutku izdvojila sa strane, kleknula i klanjala. Islam dakle nije monolitna zajednica istih načina ispovijedanja i življenja vjere.

• **Profesore Kovač, koliko ste zadovoljni predznanjem s kojim učenici iz srednjih škola dolaze na Katolički bogoslovni fakultet?**

Doc. dr. sc. Kovač: Ne bih želio zvučati previše negativno, no moram priznati da općenito nisam zadovoljan. Već se godinama govori o reformi školstva i sveučilišta ili o Hrvatskoj kao »društvu znanja«, ali se gotovo ništa ne radi na tome. Mislim da su srednjoškolci, uostalom kao i studenti, previše opterećeni suvišnim brojem predmeta i teoretskim znanjem, a da ih se premalo uči kritičkome mišljenju, povezivanju i razumijevanju stvari i pojmova, razlikovanju važnoga od manje važnog ili nebitnog.

Isto je tako i opća kultura, pa i velikog broja onih koji dolaze iz gimnazija, uglavnom vrlo niska. Učenici, tj. sadašnji studenti, često ne znaju smjestiti ni značajnija razdoblja u njihov povijesni okvir, a kamoli neke autore, djela ili misli koje pripadaju nezaobilaznoj kulturnoj baštini Europe i svijeta. Da i ne spominjem kako je znanje hrvatskoga jezika, pa i same hrvatske povijesti više nego oskudno. S kolegama profesorima primjećujem da je iz godine u godinu stanje sve gore, pa tako i na teološkim fakultetima. Novije generacije na studij dolaze uglavnom nespremne; ne znaju zapisivati bilješke na predavanjima, ne vole čitati i općenito su premalo motivirane.

Najviše me ipak zabrinjava činjenica da se sve više gubi ideja humanizma. Sve su ovo nekih od simptoma tzv. postmodernog doba i opće krize vrijednosti kroz koju prolaze suvremena zapadna društva, ali isto tako su to posljedice neriješenih gospodarskih i političkih pitanja u Hrvatskoj, koja još nije postigla konsenzus oko nekih bitnih stvari, među kojima su i obrazovanje te budućnost mladih i naše zemlje.

• **S kojim se predrasudama o islamu najčešće susrećete i koja je Vaša poruka ili savjet vjeroučiteljima koji učenicima prenose znanja?**

Doc. dr. sc. Kovač: Predrasude o islamu uglavnom su poznate. Predodžbe koje gotovo svaki Zapadnjak ima o islamu prije svega su vezane uz džihad, a s pogrešnim razumijevanjem toga pojma veže se i vjerski radikalizam, terorizam, diskriminacija žene, nesnošljivost itd.

Čitav kršćanski srednji vijek gledao je na islam isključivo kao na herezu, religiju mača i moralnog nereda, što je duboko opečatilo naš način razmišljanja i danas. Međutim predrasude se mogu otkloniti prenošenjem objektivne i znanstveno utemeljene informacije. Studentima uvijek nastojim dati širi uvid u sadržaje islamske religije, uzimajući u obzir ne samo vjerske ili teološke činjenice, nego i povijesnu, kulturalnu, antropološku i druge dimenzije koje nam pomažu da islam ili bilo koju drugu religiju shvatimo na cjelovitije.

Uglavnom sa studentima koji u prilično velikom broju pohađaju moj izborni predmet o islamu imam dobra iskustva. U sklopu tog predmeta svake godine posjećujemo Islamski centar u Zagrebu, gdje prisustvujemo podnevnoj molitvi u džamiji i razgovaramo s imamom. Nakon takvog susreta studenti obično odlaze oduševljeni jer su osjetili islam iznutra, vidjeli su kako muslimani, konkretno ovdje u Hrvatskoj, razmišljaju i žive svoju vjeru, kako s nama dijele puno ljudskih i životnih pitanja vezanih, primjerice, uz obitelj i odgoj djece, poteškoće na radnom mjestu, odgovornost prema vjerskoj i društvenoj zajednici itd.

Kada govore o drugim religijama, vjeroučiteljima bih upravo savjetovao da nastoje biti što objektivniji: da osim razlika naglase i ono što ostale religije imaju zajedničko s kršćanstvom, da doprinose duhovnoj otvorenosti vjeroučenika i izgradnji dijaloškog mentaliteta. Ne radi se ovdje nipošto o nekoj relativizaciji kršćanske vjere. Baš naprotiv – to je prilika da školi i društvu pokažemo kako su kršćani otvoreni prema svima, da su inteligentni i da se ne boje izazova, jer je njihova vjera utemeljena na Božjoj ljubavi prema svim ljudima.

• **Neznanje o drugom i drugačijem rađa strahom i nelagodom, ponekad i mržnjom i odbacivanjem. Mogu li danas vjeroučitelji učiniti nešto da se takva slika promijeni te kako bi susret muslimana i kršćana bio što bolji? I ima li među volonterima s kojima surađujete osoba teološke naobrazbe?**

o. Barun: Za vrijeme izbjegličke krize kroz Isusovačku službu za izbjeglice prošao je velik broj volontera, među kojima su tek jedno ili dvoje imali teološku naobrazbu. Jako smo otvoreni za suradnju i nove ideje te nam se svi zainteresirani mogu obratiti. Pozivam i ovom prilikom sve vjeroučitelje koje ova tema zanima, kao i sve druge: dođite na teren i provedite nekoliko dana kao volonter s tim ljudima! Pozivam vas u Prihvatilište za tražitelje azila u Zagrebu u Dugavama. Vidjet ćete da su to normalni ljudi sa svojim strahovima, tragedijama, potrebama, radostima, nadama. Mi ih prihvaćamo kao ljude, a ne samo kao muslimane. Također nas vjeroučitelji mogu pozvati; vrlo rado ćemo doći da o svom iskustvu govore i s tražiteljima ili osobama koje su dobile azil u Hrvatskoj, da se učenici s njima susretnu, pitaju ih što žele i na taj način da se oslobode straha i predrasuda.

Čini mi se da spram neznanja o izbjeglicama moramo razlikovati dvije bitne stvari. S jedne strane smatram da je važno produbljivati znanje o tome tko su ljudi koji su prolazili ili trenutno prolaze kroz Hrvatsku; poznavati njihovu povijesno-geografsku i političko-sociološku pozadinu. Posve je pak drugo pitanje terorizma pod krinkom islama. Mi to prebrzo i prejednostavno povezujemo, a teroristi upravo to i žele kako bi izazvali strah i paniku, kako bi potakli mržnju prema svim muslimanima. Isto to u muslimanskim zemljama čine prema kršćanima. Smatram da kršćanski teolozi nikako ne bi smjeli prihvatiti teze o islamu kao agresivnoj religiji. Upravo bi teolozi trebali raditi na osvješćivanju činjenice da radikalizam i terorizam nemaju veze s islamom kao religijom. Isto kao što i terorizam u kršćanstvu nije istovjetan s kršćanstvom samim.

• **Kako ste zadovoljni s planom i programom vjeronauka za osnovne i srednje škole s obzirom na pitanje upoznavanja drugih religija, napose islama?**

Doc. dr. sc. Kovač: Školski vjeronauk u Hrvatskoj, premda je konfesionalan, u sebi je ekumenski i međureligijski otvoren. To se ne može zaniijekati i treba to pohvaliti. Međutim ako ozbiljno shvaćamo svekoliki pluralizam našega vremena, kao i naše specifično multikulturalno zemljopisno okruženje ili činjenicu da u hrvatskom društvu živi sve više ljudi koji dolaze iz posve drugačijih kulturalnih sredina (bili oni izbjeglice, ekonomski migranti ili drugi), mislim da bi trebalo posvetiti puno više pozornosti upoznavanju drugih religija i kultura. Ne možemo se više isključivo držati jedne kristijanocentrične ili eurocentrične vizije svijeta.

Koliko mi je poznato, u planu i programu školskog vjeronauka religije se obrađuju u dva navrata: u 5. razredu osnovne škole i u 1. godištu srednje škole, u sklopu govora o religioznoj dimenziji ljudskoga života i smislu čovjekove egzistencije. Nešto se više govori o židovskoj vjeri i običajima u okviru biblijskih tema. No imajući u vidu složene izazove današnjeg globalnog svijeta, to je daleko premalo.

Moramo biti svjesni da upoznavanjem drugih religija i kultura bolje upoznajemo i suvremeni svijet te stvaramo pretpostavke za bolje razumijevanje mnogih čimbenika koji obilježavaju svakidašnji politički i društveni život. Religijska kultura danas je nezaobilazna dimenzija opće kulture. Dalo bi se mnoge vjeronaučne teme obraditi u međureligijskoj perspektivi, kao što su molitva, ljubav, sloboda, odgovornost prema drugima i stvorenom svijetu itd. Važno je također bolje upoznati sličnosti i razlike između velikih monoteističkih religija, među kojima je islam. U tom smislu predložio bih, na primjer, da se na satu vjeronauka, ako je to moguće, ugosti muslimanskog vjeroučitelja ili imama koji bi osobno

progovorio o svojoj vjeri i približio je vjeroučenicima. Takvi susreti doista ostavljaju puno dublji dojam nego obična teoretska informacija.

• **»Postoji jedna riječ koju se nikada ne trebamo umoriti ponavljati i iznad svega svjedočiti: dijalog. Otkrit ćemo da otvoriti se drugima ne osiromašuje naš nazor, nego nas obogaćuje zato što čini da shvaćamo drugoga« i uvidamo »važnost njegova iskustva te pozadinu onoga što govori«, pa i onda kad se ne slažemo s njegovim »stavovima i izborima« – rekao je nedavno Sveti Otac. Što mislite o današnjoj razini dijaloga među muslimanima i kršćanima, kako na onoj svakodnevnoj razini međuljudske komunikacije, tako i u institucionalnim odnosima?**

o. Barun: Islamska zajednica u Hrvatskoj je potpuno ravnopravni član našega društva te doprinosi kvaliteti i pluralnosti. Svima je cilj da se osobe koje dolaze u Hrvatsku i ovdje traže sigurnost i zaštitu što brže i bolje integriraju i postanu ravnopravni sudionici društva sa svim pravima i obvezama. I islamska zajednica ima male poteškoće integrirati ljude koji su tek došli, s obzirom na neke teološke i kulturološke razlike, tumačenja i shvaćanja. To je mala zajednica u Hrvatskoj te oni nemaju velike kapacitete i nemaju puno aktivnosti za njih. U mjesecu Ramazanu puno je veća komunikacija i suradnja Mešihata i azilanata, a mi ih nastojimo povezati i pružiti im potporu.

Što se tiče Katoličke Crkve u Hrvatskoj i dijaloga, stječe se dojam da kao članovi Crkve nismo u dovoljnoj mjeri spremni na dijalog ni međusobno, kada se govori o različitostima među nama, a kamoli prema drugima. Objektivno se zbog povijesnih okolnosti može objasniti činjenica da živimo u prilično monolitnom društvu. Ali to nam svima stvara poteškoće i izazove i u dijalogu s onima koji su različiti i drugačiji.

• **Profesore Kovač o kojim izazovima suvremenog islama najčešće pišete, govorite ili razmišljate ?**

Doc. dr. sc. Kovač: U znanstvenom radu najviše me zanimaju područja teološke i religijske hermeneutike, koja nastoje protumačiti fenomen religije u cjelini, bilo da se radi o kršćanstvu, islamu ili kojoj drugoj religiji, uzimajući u obzir sva spoznajna dostignuća suvremenih humanističkih znanosti u suodnosu s izazovima današnjega svijeta.

U islamu me konkretno zanima tzv. modernistička misao, koja je još uvijek veoma marginalna, a koja islam pokušava otvoriti samokritičkom propitkivanju i prilagoditi ga izazovima suvremenosti. Bliska mi je također muslimanska mistika, koja islamu širi perspektive. Naravno, puno razmišljam o sociološkim i kulturalnim izazovima te o mogućnostima suživota kršćana i muslimana u zapadnoeuropskim društvima. Međutim većina mojih dosadašnjih članaka bila je posvećena senzibiliziranju kršćana s naših prostora za zbiljnost islama i potrebu kršćansko-muslimanskog te međureligijskog dijaloga, s posebnim naglaskom na praksi. Kod nas se pak još uvijek nalazimo u fazi pripreme terena za ovakve teme i potrebno je raditi na promjeni mentaliteta.

• **O. Barun, jeste li zadovoljni kako je Hrvatska reagirala na izbjeglički val koji se nedavno dogodio? Gdje vidite priliku za poboljšanje u budućnosti?**

o. Barun: Želio bih na početku odmah dati jednu napomenu kad smo kod izraza »izbjeglički val«. Predlažem da se taj pojam zamijeni nekim drugim (npr. »izbjeglička kriza«) jer su pojmovi »val« ili »tsunami«, kao i izrazi poput »izbjeglice će nas preplaviti« i sl. u našoj svijesti i podsvijesti negativni pojmovi jer u drugim kontekstima označavaju razaranja i uništavanje. Činjenica je da nam i mediji sugeriraju korištenje tih pojmova. Ali po mom mišljenju, ne bismo to trebali činiti.

Moram reći da Hrvatska nije bila spremna za ono što se dogodilo. Prije krize u Hrvatskoj su postojale četiri udruge, tj. organizacije koje su se trudile oko izbjeglica, a to su: Hrvatski crveni križ, Centar za mirovne studije, Hrvatski pravni centar i Isusovačka služba za izbjeglice. Nekoliko dana prije same izbjegličke krize svakoga smo dana imali sastanke, pa tako i s ministrom Unutarnjih poslova i UNHCR-om itd. Očito je bilo da država nije bila spremna, iako se mjesec dana unaprijed već znalo da će se to vrlo vjerojatno dogoditi. Mađarska je 15. kolovoza najavila da za mjesec dana zatvara granice sa Srbijom. I doslovno 15. rujna navečer Srbija je preusmjerila ljude s pravca Mađarske prema Hrvatskoj i ljudi su došli k nama. Prvu noć izbjegličke krize u Hrvatskoj dočekali smo prvih 600 ljudi koji su prošli granicu u Prihvatilištu za tražitelje azila u Zagrebu. Kroz nekoliko dana u rad je stavljen i tranzitni centar Opatovac.

Unatoč prvotnoj nepripremljenosti, svakim danom se radilo na poboljšanju uvjeta prihvata i registracije tih ljudi. Očita je bila želja i od strane politike da se to učini što kvalitetnije. Kasnije je kamp u Slavonskom Brodu bio vrlo dobro pripremljen. Ukratko, i politički, ali i kao društvo, bili smo jako dobronamjerni i otvoreni da na izazove izbjegličke krize odgovorimo kvalitetno i solidarno.

Hrvatska je odlučila da će sustav tranzita izbjeglica biti jako zatvoren. Osobe koje su ušle na granici, nakon što bi ih policija preuzela u autobuse i vlakove, išle bi do kampa, gdje su registrirane i gdje im je osigurana primarna skrb. Zatim ih je policija direktno dovozila do mađarske ili slovenske granice. Izbjeglice nisu mogle izaći iz tog sustava, pa ih nitko od građana, osim prvih 4 dana izbjegličke krize nije mogao ni vidjeti. Pitanje je kako bi društvo, pa i Crkva reagirali da su se oni mogli slobodno kretati po teritoriju Republike Hrvatske. Jer činjenica je: da je to bio koncert, Svjetski dan mladih, nogometna utakmica ili bilo što drugo, 650 000 ljudi napravilo bi nered, od smeća do svega drugoga. Sustav tranzita je u velikoj mjeri i same izbjeglice zaštitio od izrabljivanja, krijumčarenja, zarađivanja na njima – što se uvelike događalo u drugim zemljama prije nas na ruti. Hrvatska je u tom smislu jako kvalitetno, humano i solidarno odgovorila i zbog toga sam jako sretan i ponosan.

Sada je upitno što će se dogoditi u budućnosti. Turska na svom teritoriju ima više od dva milijuna izbjeglica, potpisala je sporazum s EU (koji krši neka međunarodna ljudska prava) kojim je politika zaustavila izbjegličku krizu ne rješavajući uzroke problema, nego samo posljedice. Čuli smo da Turska najavljuje da će u listopadu, ukoliko im se vizni režim ne pojednostavi, otvoriti svoje granice i pustiti izbjeglice prema Europi. U Srbiji je trenutno zbog zatvorene granice s Mađarskom oko 4000 izbjeglica. Pitanje što će se dogoditi u bližoj ili daljoj budućnosti.

Kad govorimo o Crkvi u Hrvatskoj i ovoj izbjegličkoj krizi, osim JRS-a koji je pomagao izbjeglicama i prije krize, u pomaganje se uključio i Caritas. Zaista treba pohvaliti Caritas zbog kvalitete i kvantitete učinjenog posla. Šteta je što još uvijek i Caritas i Crkva ne shvaćaju korist i potrebu iznalaženja modernih načina odnosa s javnošću i predstavljanja svog socijalnog doprinosa društvu. Ne zato da bi se hvalisali, nego da bi javnost informirali o svojim aktivnostima i time poticali ljude da se još više uključe i sudjeluju, ali da pokažu da je borba za pravdu i solidarnost također način svjedočenja Krista.

• Koliko je osoba zatražilo ostanak u Hrvatskoj?

o. Barun: Od 2004., otkad postoji Zakon o azilu, u Hrvatskoj je do danas međunarodnu zaštitu zatražilo nešto više od 5000 osoba. Od toga, dakle kroz posljednjih 12 godina, su azil ili supsidijarnu zaštitu dobile 202 osobe. Govorimo dakle o vrlo malom broju ljudi. Od tih dvjestotinjak, više desetaka otišlo je iz Hrvatske. Osobe koje nisu dobile zaštitu su se po odluci nadležnog ministarstva, MUP-a, morale udaljiti s teritorija Republike Hrvatske. Malo je ljudi koji odluče ostati. Ima jako lijepih primjera da su se azilanti odlično integrirali,

pronašli posao, vjenčali se itd. Nešto će se vjerojatno i tu mijenjati jer je Hrvatska prema kvotama iz EU odlučila do kraja 2017. godine prihvatiti oko 1600 ljudi. Opet je problem što ti ljudi ne žele doći, pa ni ostati u Hrvatskoj. Od tih 1600 je za sada iz Italije došlo 4 Eritrejaca i prošli tjedan su stigle dvije sirijske obitelji premještene iz Grčke. Ti su ljudi prošli kriterije izbora, njihov je postupak kraći i nije kao u redovitim slučajevima oko 6 mjeseci. Lako je shvatiti zašto ljudi ne žele doći u Hrvatsku ili ostati – ni mnogi Hrvati ne žele ostati u Hrvatskoj nego odlaze raditi u inozemstvo, nadajući se kvalitetnijem životu.

Što se dolazaka i prolazaka izbjeglica u Europu tiče, postoje neke nepobitne činjenice koje su očite, ali ih ljudi nastoje ponekad ne vidjeti, skrivaju ih ili ih se boje. Činjenica je da Hrvatska kao cijela Europa brzo odumire i stari. Kroz 20-30 godina u Europi će biti puno manje radno aktivnog stanovništva. Geopolitički i gospodarski govoreći, Europi je migracija prijeko potrebna. Teme ekonomski neodržive Europe ne promišlja se sveobuhvatno. Izgleda da su jedino rješenje migracije. S druge strane, činjenica je i da južna hemisfera trči na sjevernu zbog neravnomjerne raspodjele dobara i bogatstva te iskorištavanja i izrabljivanja tih zemalja. Ne zaboravimo da se stoljećima te ljude nije štedjelo, nego su bili sredstvo za postizanje geopolitičkih i ekonomskih ciljeva.

● **Profesore Kovač, u jednom od prethodnih brojeva *Lade* pisali ste o milosrđu. Kako gledate na europski kontekst odnosa kršćanstva i islama s obzirom na pitanje »kulture milosrđa« koju spominjete? Koliko je apostolska pobudnica *Evangelii gaudium* zaživjela u praksi i što se konkretno još može učiniti? Konkretnije: što vjeroučitelji mogu učiniti?**

Doc. dr. sc. Kovač: Tema milosrđa koju je papa Franjo postavio u središte svoga pontifikata doista je bogata i poticajna, za kršćane i za sve ljude. Ova tema prije svega propitkuje naše konkretno kršćansko življenje i odnos prema drugima. Sama latinska riječ za milosrđe, *misericordia*, znači imati srce za onoga koji je u bijedi ili poteškoći. Milosrđe je stoga ljubav na djelu, koja pretpostavlja pažnju, dobrohotnost i nesebičnu brigu prema svakome koji je u potrebi. Milosrđe nas također poziva da mislimo na Boga i na njegovu beskrajnu dobrotu; ono je zato i poziv na pokajanje i obraćenje. Ne znam koliko je papa Franjo utjecao da se šire europsko društvo zapita o svemu tome, no to nije bio ni njegov cilj. Apostolskom pobudnicom *Evangelii gaudium* papa Franjo je prije svega same kršćane želio pomaknuti s mrtve točke i pozvati ih da u svojem životu ponovno otkriju radost Evanđelja, da izađu iz sebe i otvore se drugim ljudima, osobito kroz veću brigu za siromašne, isključene i ranjive osobe, kojih je u naše doba sve više. Da sve to ne bi ostalo apstraktno, papa često naglašava potrebu vršenja sedam duhovnih i tjelesnih djela milosrđa, koja su pomalo bila pala u zaborav.

U tom svjetlu mislim da bi vjeroučitelji, kao i svi ostali kršćani, trebali više poticati na dobro, svjedočiti jednostavnost življenja, učiti dijeliti s drugima, omogućiti istinske susrete među ljudima. To su doista alternativne vrijednosti u današnjem svijetu koji najčešće nameće sebični kult личности i beskrupuloznog uspjeha. Vjera, osobito kršćanska, pretpostavlja otvorenost prema drugome. U toj otvorenosti očituje se sloboda kršćanina, koja svoj smisao nalazi u ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Željati i činiti dobro nije nešto naivno. Naprotiv, time ostvarujemo svoju autentičnu čovječnost, onu koju nam je sam Bog usadio stvorivši nas.

● **O. Barun, 16. travnja ove godine papa Franjo pohodio je izbjeglice na otoku Lezbos. Tom prigodom Vi ste kao komentator u studiju HRT-a pratili taj njegov pohod. Koji su vaši dojmovi s tog događaja? Koliko taj događaj papina posjeta izbjeglicama ima odjeka u cjelokupnoj situaciji izbjegličke krize?**

o. Barun: Kao što znamo, papa Franjo je veliki zagovornik izbjeglica. Njegovo prvo putovanje nakon što je postao papa je bilo na Lampeduzu, koja je tada bila simbol stradanja

izbjeglica. I sada, pred kraj izbjegličke krize, odlazi na Lezbos koji je postao još jedan simbol svega onoga što izbjeglice prolaze. On jasno pokazuje svoj stav i svoju teologiju utemeljenu na životu i propovijedanju Isusa Krista – da smo pozvani pomoći onima koji su najviše u potrebi. To su trenutno svakako izbjeglice. Svojim činom prihvaćanja sirijskih izbjeglica u Vatikan i kod svakog govora o izbjeglicama on na autentičan i direktan način zagovara prava izbjeglica. Veliki je kritičar zatvaranja granica spram onih u potrebi, kako granica srca, tako i međunarodnih granica.

Osobito nama koji radimo s izbjeglicama i za izbjeglice takva vrsta podrške je iznimno važna, jer je na žalost ne dobivamo dovoljno, ni u javnosti ni unutar Crkve. Izjave komisije HBK-a »Justitia et pax« i »Ekumenskog vijeća« na početku krize bile su u tom smislu izuzetno važne. Ipak, čini mi se da nam kao Crkvi ostaje puno prostora za napredak u svjedočenju Krista kroz solidarnost i zalaganje za pravdu, borbu za one marginalizirane i zaboravljene. A izbjeglice to zasigurno jesu.

• Poznaje li islam pojam milosrđa?

Doc. dr. sc. Kovač: Ne samo da ga islam poznaje, već je milosrđe jedan od ključnih pojmova Kurana. Osim njegove transcendencije i svemoći, glavno Božje svojstvo u Kuranu upravo je milosrđe. Svaka kuranska sura, osim deveta, počinje *Bismilom*, lijepom kratkom trodjelnom formulom »U ime Boga, Milosrdnoga, Samilosnoga«, na arapskom *Bismillāh al-Rahmān al-Rahīm*. Tu formulu muslimani ponavljaju više puta dnevno i ona kaligrafskim slovima ukrašava gotovo svaku džamiju ili muslimansku obiteljsku kuću. Bismila u islamu ima slično značenje kao i znak križa u kršćanstvu, njome se započinje ili dovršava svako važnije djelo, ona je ujedno ispovijest vjere i izraz pouzdanja u Boga. Inače, sam korijen riječi vezan uz milosrđe, arapski *rahm*, pojavljuje se 339 puta u Kuranu.

Međutim u Kuranu milosrđe je prije svega Božja odlika, koja izražava njegovu naklonost prema ljudima, kao i čovjekovu potpunu ovisnost o Bogu; milosrđe nije toliko vezano uz međuljudske odnose. Ipak sam Kuran i naročito muslimanska tradicija često će naglašavati dobročinstvo, solidarnost i pravednost među ljudima. Primjerice, u jednom hadisu, tj. usmenoj predaji, Muhamed osobno kaže: »Oni koji pokazuju suosjećanje prema drugima zadobit će milosrđe Sve-Milosrdnoga. Iskazujte suosjećanje prema stanovnicima zemlje, pa će Onaj koji je u visinama biti milosrdan prema vama!« Ove riječi kršćanina zasigurno podsjećaju na Govor na Gori, kada Isus kaže »Blago milosrdnima, jer će zadobiti milosrđe!« (Mt 5,7) ili »Budite milosrdni kao što je Otac vaš milosrdan!« (Lk 6,36). Naravno, gledajući svo nasilje koje danas neke skupine ili pojedinci čine navodno u ime islama, možemo se zapitati koliko je islam vjerodostojna i pouzdana religija. Odgovor na ovo pitanje treba tražiti u politici, ali i u egzegezi. No na to pitanje moraju prije svega odgovoriti sami muslimani, naročito vjerske vođe i intelektualci.

Najveća razlika između kršćanskog i islamskog poimanja milosrđa nalazi se zapravo u dva različita poimanja Boga. Bog u kršćanstvu nije samo milosrdan, nego je prije svega ljubav, koja pretpostavlja odnos u potpunom sebedarju, sve do smrti. Kao što smo već rekli, kršćansko milosrđe je ljubav na djelu, ono je bezuvjetni imperativ koji ne bio smio postavljati granice među ljudima. Poput Isusa Krista, koji je iz svoje božanske ljubavi vlastiti život predao za sve, a ne samo za svoje učenike, kršćanin je pozvan činiti isto. Dok su Božje i ljudsko milosrđe u Kuranu ipak prije svega usmjereni na same muslimane, u Evandjelju oni su izraz Božje i kršćaninove univerzalnosti. Tako bi barem trebalo biti. Unatoč svemu, mislim da je milosrđe jedna lijepa i veoma poticajna tema za dijalog između kršćana i muslimana.

• **O. Barun, molim vas, prisjetite se jednog djela milosrđa iz vaše prakse koje je na Vas ostavilo dubok dojam i koje biste voljeli podijeliti s nama.**

o. Barun: Izbjeglička kriza je po samoj logici situacija puna bijede i ružnih iskustava, to je situacija koju nitko nikome ne želi. Teške su traume i iskustva ljudi koji bježe iz svoje zemlje u potrazi za sigurnošću i zaštitom. U tome vrlo često riskiraju sve, pa i svoj život. Za mene osobno je bila milost susresti sve te ljude i moći im pomoći u njihovim osnovnim životnim potrebama koje su imali. Dan i noć provodili smo s izbjeglicama. Prvi tjedni izbjegličke krize su bili najteži, ali i najmilosniji. Puno je tih posebnih trenutaka, bili oni i jako mali.

Sjećam se susreta s jednom majkom koja mi je s velikim povjerenjem dala da joj pridržim bebu, staru tek možda nekoliko tjedana. Možda to njoj nije toliko značilo, ali za mene je to bila utjeha, susret s Kristom. Također sam u više navrata svjedočio kada su se u kaosu i neredu koji je vladao prvih dana, članovi mnogih obitelji razdvojile. Kad bi se uspjeli pronaći nakon 6-7 sati razdvojenosti to su bile situacije milosti, pa i u nekom smislu uskrsnuća.

• **Kršćani su i danas pred izazovom da posvjedoče svoju vjeru, neki čak i krvlju. Koja su Vaša promišljanja o progonima kršćana i je li njihovo svjedočanstvo toliko glasno da probudi mnoge koji su se u svojoj vjeri uspravili?**

o. Barun: Kršćani koji danas proživljavaju progone i patnje zbog svoje vjere svima su nam poticaj i uzor. Mi, kršćani, ali i svi ljudi dobre volje, političari i dr., trebamo im biti podrška u njihovom mučeništvu. Politička odgovornost zemalja s većinskim kršćanskim stanovništvom jest jako velika u pružanju potpore i zaštite onih koji su u nedemokratskim zemljama u manjini.

Ali žalosna je činjenica da nas ne pogađa ni ono što se događa u susjedstvu, odmah do nas, a kamoli u nekim dalekim zemljama. Kad bismo bili osjetljiviji na one u potrazi za solidarnošću i ljubavlju, one blize i one daleke, ovo društvo bilo bi pravednije, političari bi drukčije gledali na ljude, a mi kršćani živjeli bismo svoju vjeru praktično.

• **Francuski politolog Pierre Manent, koji se bavi političkom filozofijom i komentiranjem europske političke scene, povodom umorstva francuskog svećenika o. Jacquesa Hamela u terorističkom napadu izjavljuje sljedeće: »Prizivamo katastrofu kada u ime milosrđa zahtijevamo od starih kršćanskih nacija da otvore svoje granice svima koji žele ući.« Kako komentirate te njegove riječi?**

Doc. dr. sc. Kovač: Pierre Manent spada u francuske liberalne filozofe, poznati je euroskeptik i pristaša povratku Europi nacionalnih država, a ne Unije. On se načelno ne protivi suživotu kršćana i muslimana u Europi, ali oštro kritizira laksistički pristup francuskih političara, osobito ljevice, glede integracije pridošlica iz arapsko-muslimanskih zemalja u francusko društvo, koje smatra previše popustljivim i nepromišljenim.

Manent s pravom upozorava kako su muslimani u Francuskoj skloni zatvarati se u vlastite zajednice, tražeći puno društvenih prava, a da s druge strane ne žele prihvatiti francuske republikanske vrijednote ni sudjelovati u razvoju građanskog društva. Zato zagovara da Francuska Republika i odgovorna tijela muslimanskih zajednica u Francuskoj postignu obostrani dogovor, kojim će se muslimanima udovoljiti u određenim zahtjevima (primjerice, nalaženje novih mjesta za bogoslužje ili odobravanje načina odijevanja ili prehrane u javnom prostoru), ali koji će s druge strane od muslimana tražiti lojalnost prema francuskoj Državi i njihovo prihvaćanje da se islamska religija u javnom diskursu tretira kao i ostale, odnosno, da

se o njoj može slobodno i kritički progovoriti te da se i sami muslimani konstruktivno uključe u tu raspravu.

Zanimljivo je da Manent, kao i sve više francuskih i europskih intelektualaca različitih misaonih opredjeljenja, otvoreno poziva da se pred izazovima multikulturalnosti ponovno naglase kršćanski korijeni europskih naroda. No, s druge strane, za njega europske zemlje ne bi smjele prihvaćati izbjeglice ili ekonomske migrante iz preopćenitih filantropskih ili kršćanskih razloga, nego bi trebale ponuditi suvisliju politiku vezanu uz njihovu dugoročnu integraciju. To je sasvim razumno, osobito kada znamo da politika vladajućih stranaka u različitim europskim zemljama često trguje s imigrantskim populacijama radi socijalnog mira i vlastitih interesa, a da pritom izbjegavaju uhvatiti se ukoštac s mnoštvom nagomilanih problema.

Iskoristio bih ovu priliku i da izrazim osobno zaprepaštenje i tugu koju sam doživio saznajući za bezumno ubojstvo o. Hamela, osamdesetpetogodišnjeg francuskog svećenika, i to u trenutku dok je u svojoj župnoj crkvi slavio svetu misu. Njegova nedužna smrt duboko je uzdrmla Francusku i odjeknula širem Europe, koja se preko ove tragedije barem na trenutak ponovno prisjetila svog kršćanskog identiteta. Čitao sam da je o. Hamel bio iznimno jednostavan, srdačan i miroljubiv čovjek, zagovornik međureligijskog dijaloga. Vjerujem da nam kroz njegovu mučeničku smrt Bog nešto govori. Ali isto tako, siguran sam da bi o. Hamel, poput Isusa Krista, oprostio svojim ubojicama i da ne bi prihvatio da se zbog njih osudi sve muslimane. Vidimo kroz ovaj žalostan primjer koliko suživot može biti težak, gotovo nemoguć, ako u njemu ne ostavimo mjesta za Boga i od Njega ne crpimo snagu i nadahnuće za boljim uređivanjem naših međuljudskih, međureligijskih, pa i međunarodnih odnosa.

Želim zahvaliti svojim sugovornicima na lijepoj i ugodnoj suradnji i spoznajama koje su mi pružili, a koje će, nadam se, i čitateljima Lađe biti od koristi i na izgradnju. Hvala na iskazanom milosrđu izmjene misli i iskustava o ovoj važnoj temi!

Papa je na Lezbosu rekao: »Hvala vam zato što ste čuvari čovječanstva, zato što se nježno brinete za Kristovo tijelo koje trpi u najmanjem bratu, izgladnjelom i strancu, a kojega ste vi primili«. Hvala stoga zaposlenicima i volonterima JRS-a koji milosrđe žive i svakodnevno udjeljuju potrebitima. Nadam se da ćemo i mi vjeroučitelji vođeni vašim primjerom još solidarnije i konkretnije svojim bližnjima pritijecati u pomoć!